

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра української філології

Курсова робота
на тему:

«ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА
УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

студентки групи СЛукр 03-20
філологічного факультету освітніх технологій
спеціальності 014 Середня освіта, Українська
мова і література
освітньої програми Українська мова і література,
англійська мова, зарубіжна література
Пагули Тетяни Романівни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент Заскалета В. П.

Кількість балів _____
Національна шкала _____
Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	
1.1. Поняття комунікативної компетентності	5
1.2. Проблеми формування мовно-мовленнєвої компетентності у закладах загальної середньої освіти.....	7
1.3. Різноманітність форм та методів у процесі формування комунікативної компетентності.....	10
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	
2.1. Педагогічний досвід формування комунікативної компетентності на уроках української мови.....	14
2.2. Методичні рекомендації щодо формування комунікативної компетентності на уроках української мови	17
ВИСНОВКИ	21
РЕЗЮМЕ	22
RESUME	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	24

ВСТУП

На сьогоднішній день перед учителем української мови стоять чіткі вимоги, які полягають в тому, що він повинен сприяти формуванню мовної особистості учня, яка характеризується свідомим ставлення до рідної мови, високим рівнем мовлення, мислення та інтелекту. Під час навчального процесу потрібно створити всі умови для позитивного розвитку, творчої реалізації та психологічного комфорту учнів. Також, важливо зосередитися на розвитку в дітей мовленнєвої пам'яті і мовного чуття, тобто вміння наслідувати традиції використання мовних одиниць, коли виникає потреба відтворити свій погляд та своє бачення в писемному чи усному мовленні.

Курсова робота присвячена одній із найактуальніших тем сьогодення – формуванню і розвитку комунікативної компетентності учнів на уроках української мови.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що сучасна українська освіта прагне не лише дати знання, а й підготувати дітей до самостійного життя в сучасному суспільстві. Це означає, що вони мають бути не лише ерудитованими, а й активними, творчими, здатними до самореалізації. І саме комунікативна компетентність посідає чільне місце серед ключових факторів успіху учнів в їхньому майбутньому. Її розвиток дає можливість школяреві розкритися як емоційно, так і інтелектуально. Саме в шкільному віці в дітей активно розвиваються такі якості, як дар фантазувати, допитливість, вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати діяльність. Тому це найкращий час для того, щоб допомогти дітям розвинути комунікативну компетентність.

Формувати комунікативні компетентності є основною метою курсу української мови у школі. Кожен учитель повинен взяти собі за мету організувати мовну діяльність кожного учня та навчити їх образно й точно висловлювати власні думки. Саме цим і був зумовлений вибір теми, для цієї

роботи, а саме: «Формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти».

Об'єкт дослідження – методика формування комунікативної компетентності школярів на уроках української мови.

Предмет дослідження – методичне забезпечення даного процесу.

Метою цієї курсової роботи є з'ясування методики формування комунікативної компетентності, оскільки і в програмах з мов, і в державних стандартах мовної освіти змістову мовленнєву лінію визначено як одну з основних.

Завданнями дослідження є:

1. Дати визначення поняття комунікативної компетентності.
2. З'ясувати лінгвістичні основи формування комунікативної компетенції школі.
3. Здійснити аналіз основних проблем формування комунікативної компетентності у закладах ЗЗСО.
4. Дати характеристику основних форм і методів, які використовує вчитель для формування комунікативної компетентності.
5. Проаналізувати педагогічний досвід формування комунікативної компетентності.
6. Окреслити методичні рекомендації для формування комунікативної компетентності.

Під час написання курсової роботи використано такі **методи дослідження**: вивчення наукової літератури, порівняльний аналіз, узагальнення, класифікація.

Практичне значення цього дослідження полягає у виробленні методики, скориставшись якою на практиці, вчителі зможуть сприяти формуванню комунікативної компетентності своїх учнів на уроках української мови.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 27 сторінок.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування комунікативної компетентності на уроках української мови

1.1. Поняття комунікативної компетентності

Термін "компетентність" бере свій початок від латинського слова "competens", що у перекладі означає "належний" або ж "здібний".

В українській науці є багато різних тлумачень даного поняття "компетентність". Найбільш поширеним в науковій літературі є визначення, яке описує компетентність як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, що включає в себе: вміння аналізувати, вміння передбачати наслідки діяльності, вміння користуватись інформацією для досягнення власних цілей.

«Компетентністю називають не просто набір знань і вмінь, а перш за все: особистісний результат навчальної діяльності; практичний досвід успішного використання відповідних знань і вмінь у різних життєвих ситуаціях; показник того, що учень зумів реалізувати нагромаджений багаж знань і набутих умінь відповідно до визначених освітніх стандартів; індивідуальний досвід реалізації набутих компетенцій» (Леонова, 2013, с.2).

Комунікативна (та що пов'язана з мовною) компетентність – це розуміння того як вступати в комунікацію та вміти знаходити спільну мову з іншими людьми, чітко висловлювати свої міркування чи судження.

Комунікативна компетенція – це компетенція, що показує, наскільки ефективною є здатність до спілкування індивіда з іншими. Вона є тим набором вимог до людини, які важливі саме для процесу комунікації, й у цьому і полягає основний сенс визначення комунікативної компетенції.

Комунікативна компетентність є невід'ємною частиною нашої життєвої компетентності, яка визначає ефективність комунікації людини з іншими. За визначенням Д.О. Пузікова, вона включає в себе: «знання та вміння, які пов'язані з застосуванням всіх немовних і мовних засобів комунікації;

володіння як рідною так й іноземними мовами; розуміння психологічних особливостей спілкування з іншими; володіння навичками самопрезентації; готовність людини до реалізації навичок уникати конфліктів та розв'язувати ті з них, що можуть виникнути під час комунікації» (Леонова, 2013, с. 5-13).

Розвиток комунікативної компетентності має на меті підвищити культуру мовленнєвого спілкування особистості та спрямований на те щоб сприяти засвоєнню людиною мовленнєвого етикету та етичних норм спілкування. Відомий педагог К.Д.Ушинський вважав, що розвивати мову дітей є тим самим що і розвивати їхнє мислення, адже мова має досить тісний зв'язок з нашою думкою.

Мовна освіта у школі бере за мету виховати особистість, що володіє високою мовленнєвою компетентністю, особистість, яка буде здатною до активного спілкування в усіх сферах власного життя. Завдання вчителя української мови полягає в навчанні учнів використовувати засоби мови в різних випадках свого життя та розвивати всі види їхньої мовленнєвої діяльності, акцентуючи увагу на аудіюванні та говорінні, яким на уроках приділяють менше уваги, ніж наприклад читанню й письму. Крім того, формування мовної особистості має опиратися на психолого-педагогічні та лінгво-дидактичні наукові засади, що сприятиме ефективному навчанню грамотного українського мовлення всіх учнів, а, всі випускники шкіл повинні вступати в самостійне життя комунікативно підготовленими до розв'язання різноманітних проблем, з якими вони можуть зіткнутися в будь-який момент свого дорослого життя. Крім того, вони мають дотримуватися мовленнєвого такту, ввічливості, толерантності, культури спілкування та багато інших якостей, необхідних для успішної співпраці в сучасному світі. Висока культура спілкування є не лише бездоганним дотриманням норм та етикету літературної мови, вона також залежить від вміння учнів користуватися всіма багатствами мови та здатністю визначати та зважати на мовленнєву ситуацію. Такі якості, як: гострий розум, ерудиція, працездатність є дуже цінними та корисними, бо вони роблять людину самостійною й конкурентноспроможною,

проте, якщо вона не буде вміти правильно спілкуватися, їй буде складно реалізувати свій потенціал і досягти поставлених цілей.

Отже, комунікативна компетентність є достатньо багатограним поняттям, яке різні автори визначають по-своєму. Її основою є комунікативні компетенції, які ґрунтуються на вміннях, знаннях, навичках, способах комунікативної діяльності та емоційно-ціннісному ставленні до неї. Дана компетентність має свої прояви під час вирішення комунікативних завдань і охоплює навички, знання та вміння, що формуються в процесі навчання.

1.2. Проблеми формування мовно-мовленнєвої компетентності в закладах загальної середньої освіти

Наукові дослідження свідчать про те, що формуванню мовленнєво-комунікативної компетентності учнів загальноосвітньої школи не приділяють належної уваги. Ця важлива проблема ще не розкрита ґрунтовно з психолого-педагогічної та теоретично-методичної точки зору.

Низка науковців, таких як: В. Бадер, С. Караман, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Т. Донченко, В. Мельничайко, М. Пентилюк, К. Плиско, Т. Шелехова, у своїх працях вивчали проблему формування мовної особистості, розробляли ефективні форми, принципи та методи розвитку мовлення учнів, досліджували процес формування комунікативних навичок та обґрунтовували лінгводидактичні засади комунікативного підходу до навчання мови.

Щоб учні могли ефективно спілкуватися з іншими людьми, вчителю необхідно допомогти сформувати готовність дітей до такого спілкування. Під час вивчення української мови школярі повинні оволодіти усіма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання та письмо) та загалом мовою як засобом спілкування.

Однак нині в нашій країні є багато чинників, які стримують процес розвитку комунікативної компетентності в школярів. Перш за все, цьому процесу перешкоджають введені певні здоров'язбережувальні межі,

спричинені коронавірусом Covid-19 та нападом росії на територію України, що диктують нові правила роботи в школі та сприяють проведенню навчання в онлайн форматі. Крім того, українська освіта потребує перезавантаження та перегляду методології педагогічної взаємодії з учнями, іншими вчителями і батьками. Необхідно змістити акценти та пріоритети з процесу на результат, не забуваючи про збереження як психічного, так і фізичного здоров'я всіх учасників навчального процесу. Також, вчителі мають зосередити свою увагу на розвитку вміння спілкуватися учнів та їхньому вмінню використовувати мову в різних ситуаціях, а не лише на вивченні орфографії та граматичних правил, що є досить поширеним у сучасних школах.

Через проведення навчання у форматі онлайн постало кілька важливих проблем, які потребують свого розв'язання. Однією з найгостріших проблем дистанційної освіти стала відсутність очного спілкування школярів зі своїми учителями і однолітками, адже спілкування є однією з перших і найважливіших моральних потреб кожної дитини. Завдяки спілкуванню дитина знайомиться з людськими відносинами та різними видами діяльності. Комунікуючи, діти можуть не лише обмінюватися знаннями, але й примножують їх, роблячи знання кожного учасника спілкування спільним надбанням. Саме через спілкування відбувається навчання й виховання людини, засвоєння нею норм і правил поведінки, різноманітних звичаїв і традицій, культурних цінностей. Спілкування здатне також краще розкрити особистість дитини, її внутрішній світ, роблячи його доступним для інших людей (Пісарєва, 2014).

Школа є місцем, що не лише дає знання, але й вчить кожного правильно жити. Вона показує, як жити в злагоді з собою та іншими, як потрібно вступати в стосунки з суспільством, щоб життя приносило задоволення. Дистанційна освіта стала викликом для всіх учасників цього процесу, бо коли навчання проходить у дистанційному режимі, то учні постійно сидять вдома, батьки не до кінця розуміють, як їм допомогти, а вчителі змушені трансформувати свої методи, адже дистанційна форма потребує нових підходів. Тому ця ситуація

виявилася досить стресовою для всіх, хто бере участь в навчальному процесі: учнів, батьків і педагогів. І саме через переживання постійного стресу, в учнів зникає мотивація до вивчення своєї мови, що може мати негативні наслідки для їхнього майбутнього.

На основі досвіду дистанційного навчання можна виокремити кілька ключових моментів, на які слід звернути увагу кожному вчителю:

- Створити чітку систему проведення онлайн-занять, використовуючи зручні для класу інтернет-ресурси.
- Обговорювати з батьками в онлайн-режимі поради, які стосуються організації роботи учнів, під час самостійного виконання домашніх завдань.
- Проводити дихальні вправи, щоб зняти напругу та тривогу, які викликані незвичними формами уроків.
- Будувати довірливі стосунки між всіма учасниками освітнього процесу.
- Приділяти час на початку онлайн-уроків тому, щоб дізнатися про настрій та переживання учнів.
- Використовувати вправи для розвитку згуртованості всіх школярів.
- Використовувати вправи з позитивної психології, щоб зняти страх за життя близьких в умовах пандемії та війни.
- Застосовувати командні вправи та групові завдання, щоб налагодити товариські стосунки та збільшити час на спілкування з однолітками.

Уроки української мови, навіть в умовах дистанційної освіти, відкриває великі можливості для розвитку комунікативної компетентності учнів. Використання як потенціалу змісту, так і форм проведення уроків, незалежно від формату (дистанційного, очного або змішаного), не лише сприяє засвоєнню знань з мови, але й формує важливі особистісні якості. Цей процес дає можливість учням: розвивати комунікативні навички, вміння взаємодіяти з іншими; створювати позитивну емоційну атмосферу на уроках; відчувати в собі мотивацію до навчання; виховувати відповідальне ставлення до

виконання всіх поставлених завдань, організованість та самостійність; вчитися згуртовуватися, домовлятися з іншими, розподіляти обов'язки та працювати як одна команда; виховувати доброзичливе ставлення та повагу один до одного; бути толерантними; розвивати зв'язне мовлення, вміння чітко висловлювати свої міркування.

Таким чином, уроки української мови, завдяки своєму багатому змісту та різноманітним формам проведення, стають не лише джерелом знань з мови, але й тим що сприяє всебічному розвитку особистості та формує ключові компетенції, необхідні для успішного життя в нашому суспільстві.

1.3. Різноманітність форм та методів у процесі формування комунікативної компетенції

Сучасна освітня система ставить перед викладачами української мови чітке завдання, яке полягає у вихованні свідомої мовної особистості. Це означає, що учні повинні не лише володіти знаннями про мову, але й уміти вільно, комунікативно доцільно використовувати її засоби в усіх видах своєї мовленнєвої діяльності. Така комунікативна компетентність гарантує успішне спілкування в будь-яких ситуаціях. На жаль, багато учнів сьогодні мають проблеми з формуванням комунікативних навичок та мотивацією до навчання, що робить питання формування комунікативної компетентності ще більш актуальним.

Саме тому вчителі української мови повинні використовувати такі педагогічні технології, які не лише дають знання й навички, але й розвивають у школярів творче мислення, їхню пізнавальну активність, вміння контролювати власне мовлення та самостійність у засвоєнні отриманих знань тощо.

На жаль, у наш час, коли люди все частіше спілкуються за допомогою електронних пристроїв, вага живого спілкування іде на спад. Тому

формування комунікативної компетентності людини є досить нагальним і важливим питанням.

Щоб сформувати компетентну особистість, учитель має: забезпечити потужний фундамент знань кожного школяра; збагатити словниковим запасом; розвинути вміння аналізувати, класифікувати та оцінювати ситуації й події, маючи при цьому власну думку, яку учень може легко висловити; навчити дітей орієнтуватись у великому потоці нової та важливої для них інформації.

Щоб розвинути в учнів комунікативну компетентність, вчитель може використовувати такі методи продуктивного навчання як:

- Розвиток культури мовлення учнів: вчитель повинен навчати дітей лаконічно висловлювати свої міркування, використовувати різні мовні засоби й уникати мовних помилок під час свого мовлення.
- Обговорення проблемних ситуацій: ставити перед учнями різноманітні проблемні питання, заохочувати їх до дискусій при цьому аргументовано обстоювати свій погляд на проблему.
- Формування власної думки: вчити школярів правильно аналізувати інформацію та робити власні висновки.
- Можливість для безпосереднього спілкування: створювати умови для спілкування учнів між собою, організувати різноманітні дискусії чи дебати.
- Адекватне ставлення до критики: пояснювати учням як конструктивно сприймати критику та вміти використовувати її для самовдосконалення.
- Стимулювання критичного ставлення до себе: вчити учнів аналізувати власні мовні помилки й шукати шляхи їх виправлення.
- Уміння освоюватися в мовному середовищі: вчити учнів використовувати різні мовні стилі залежно від ситуації спілкування,

розвивати в них уміння враховувати мовленнєву поведінку особи з якою вони ведуть розмову.

Сучасні учні є оточеними інформаційним середовищем і тому не завжди легко піддаються зацікавленню, тому важливо розкрити для них неповторність та багатство слова, красу рідної мови, допомогти зрозуміти важливість всіх комунікативних умінь і навичок.

Говорячи про сучасні методи, прийоми й форми навчання, мають на увазі, насамперед, нестандартні уроки. Вони є складовою частиною інноваційних технологій, але вони також неможливі без урахування загальноприйнятих методів: інформаційно-рецептивний (учні сприймають готову інформацію), репродуктивний (учні відтворюють отримані знання) та проблемно – пошуковий.

Саме проблемно-пошуковий метод, на думку деяких науковців та методистів-практиків, є найбільш продуктивним для активного навчання в сучасній школі.

Створення проблемних ситуацій на уроці не є новим прийомом, але в умовах сучасних інноваційних технологій він набуває нового значення. Проблемна ситуація, створена вчителем, стає певним поштовхом до мислення та джерелом для пошуку свіжих знань, посилює пізнавальну діяльність школярів і сприяє розвитку їхнього критичного мислення.

Використання проблемних ситуацій дозволяє вчителю підвищити ефективність навчального процесу, покращує процес пізнання, допомагає викликати в учнів позитивне емоційне ставлення до нової теми і спонукає їх до діяльності на уроці.

Ситуативні завдання, які моделюють реальні ситуації спілкування, є важливою складовою для розвитку комунікативних умінь і навичок школярів. Їх використання на таких уроках як: синтаксис, граматики, фонетики, правопису, дає безапелюсний позитивні результати.

Завдання пошуково-дослідницького характеру також є одним із ефективних методів розвитку комунікативних компетентностей, зокрема на уроках української мови у старших класах. Використання нестандартних видів роботи та методів, які стимулюють пізнавальну активність учнів, дає їм можливість відчувати себе не лише учасниками навчального процесу, а й його творцями. Наприклад, вдало підготовлена учнями презентація є не лише свідченням їхньої здатності користуватися Інтернетом, а й умінням орієнтуватися у великому обсязі інформації, відбирати найважливіше, щоб зацікавити своїх однолітків та продемонструвати власний рівень компетентності, розуміння з певного питання чи проблеми.

Крім того, для розвитку комунікативної компетентності учнів добре підходить ще й метод інтерактивного навчання. Сучасна система уроків базується на новітніх підходах до організації навчання, а саме на інтерактивних технологіях, які дають можливість вчителю зробити процес навчання більш ефективним. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови активної та постійної взаємодії всіх дітей. До характерних ознак такого навчання можна віднести: переважно групова робота учнів на уроці, співпраця різних рівнів (учитель – група, учитель – учень, учень – група, учень – учень), швидкий зворотний зв'язок з вчителем, емоційна піднесеність. Інтерактивне навчання сприяє не лише формуванню комунікативних компетентностей, але й загалом розвитку компетентної особистості.

Отже, для формування комунікативної компетентності вчитель має у своєму арсеналі велику кількість відомих методів і форм роботи з учнями, головне це вміння ними правильно користуватись та мати бажання розвивати мовленнєві навички в кожного учня.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Педагогічний досвід формування комунікативної компетентності на уроках української мови

У сучасному світі комунікативна компетентність є однією з найважливіших навичок, необхідних для щасливого та благополучного життя кожної особистості. На жаль, раніше в школах багато учнів не мали змоги покращити свої комунікативні навички, адже не всі вчителі приділяли цьому питанню належну увагу. Але на даний момент ситуація покращилась, адже з кожним роком вчителі української мови починають звертати на комунікативну компетентність своїх учнів все більше уваги і цікавитись цим питанням.

Більшість викладачів почали помічати що для того щоб сформувати комунікативну компетентність у дитини, на уроках важливо звертатись до інтерактивних методів навчання, які роблять навчання цікавим, динамічним та ефективним. Серед найбільш дієвих інтерактивних методів навчання можна назвати такі: «Займи позицію», «Мікрофон», «Мозковий штурм», робота в парах, вирішення проблемних питань, «Коло ідей», метод «ПРЕС», «Незакінчене речення», «Ажурна пилка», «3-4-всі разом», дискусія та інші. Також, щоб провести нестандартні уроки дуже часто використовують такі ігрові форми занять як: урок-вікторина, урок-гра «Що?Де?Коли?», брейн-ринг, урок-КВК; рольові форми: урок-круглий стіл, урок-прес-конференція, урок-журналістське розслідування. Більш того, часто ще вчителі віддають перевагу таким формам роботи як випереджувальні завдання тощо. Саме ці форми роботи допомагають учням знаходити спільну мову з однолітками та взаємодіяти з різними людьми.

На уроках української мови педагоги прагнуть максимально наблизити навчання до реального життя. Для цього вони використовують технології, які дозволяють учням моделювати справжні життєві ситуації, спільно вирішувати

проблеми, брати участь у рольових іграх та обмінюватися своїм досвідом, адже, таким чином дитина дає свою оцінку ситуації і це вчить її прислухатися до різних поглядів.

На уроках української мови є й ті вчителі, які прагнуть не лише дати учням знання, а й навчити їх чітко та аргументовано висловлювати свої думки. Для цього вони досить часто використовують метод відкритих запитань, який стимулює учнів до аналізу, критичного мислення та самостійного пошуку відповідей. Багато хто використовує також метод шести "журналістських" запитань, ("хто?", "що?", "де?", "коли?", "як?", "чому?"), що допомагають учням чітко формулювати свої думки, збирати та аналізувати інформацію, а також аргументувати свою позицію. Завдяки цьому методу учні вчаться успішно спілкуватися, використовувати навички активного слухання, правильно ставити свої питання і відповідати на них.

Крім того, на уроках української мови багато викладачів намагаються акцентувати увагу на розвитку комунікативних компетенцій учнів, використовуючи два важливі методи: відтворення готових текстів й складання власних висловлювань. Завдяки мовленнєво-комунікативному дидактичному матеріалу учні вчаться детально переказувати прочитане, розуміти логіку викладу, тренуються підбирати синоніми, заповнювати пропуски, характеризувати типи зв'язку між реченнями. Для вчителів важливо навчати учнів складати й критично оцінювати власні висловлювання. Використовуючи комунікативний дидактичний матеріал, вони намагаються розширювати науковий світогляд учнів, підвищуючи їхню загальну освіченість та мовленнєву культуру. Також, використовуючи мовленнєво-комунікативний дидактичний матеріал, викладачі не лише навчають учнів української мови, але й виховують у них повагу та любов до рідної мови та культури. І саме завдяки цьому учні усвідомлюють красу й багатство своєї мови, її важливість у своєму житті.

Важливе місце у покращенні комунікативних навичок учнів займає дослідницький метод роботи. Особисто я неодноразово на уроках української мови застосовувала цей метод роботи. Він дає можливість не лише набувати нові знання, але й вміти самостійно їх шукати, досліджувати різні мовні явища, робити висновки та застосовувати отримані знання на практиці. Цьому методу характерні такі види робіт, як: дослідження – творче моделювання, дослідження – пошук, дослідження – реконструювання, дослідження – творче конструювання, дослідження – спостереження (аналіз, відновлення, зіставлення, характеристика). Розглянемо докладніше деякі прийоми для реалізації дослідницького методу. Візьмемо для прикладу тему: «Розділові знаки у вивчених синтаксичних конструкціях» в 7 класі. Тут можна використовувати такі методи як: творче конструювання та реконструювання. Під час творчого конструювання учням потрібно продовжити думку, використовуючи при цьому ускладнені компоненти простого речення (вставні слова, однорідні члени, звертання тощо). А вже під час реконструювання учні мають замінити складні речення на речення з прямою мовою і пояснити розставлення розділових знаків.

Без завдань дослідницького характеру не можна сформувати в учнів комунікативні компетентності, тому що ці завдання залучають школярів у процес самостійного творчого пізнання, сприяють розвитку творчої діяльності, мовної і комунікативної особистості.

Понад те, на думку більшості вчителів, важливим є створення сприятливої атмосфери на уроці української мови, де панує пізнання та творчість, адже лише так ми можемо досягти успіху в навчальній діяльності. Тому багато педагогів активно впроваджують сучасні технології в освітній процес, використовуючи новітні методичні розробки для стимуляції пізнавального інтересу учнів. Таким чином, педагоги намагаються створити умови для максимального розкриття потенціалу кожного учня, впроваджувати

інноваційні системи, форми та методи роботи, постійно шукати в кожній дитині індивідуальні здібності та намагатися робити кожен урок унікальним.

Сучасний учитель не просто дає знання, а й навчає учнів їх здобувати та застосовувати в житті. Основною метою сучасного вчителя є виховування діяльних, креативних, комунікабельних та цікавих особистостей, які зможуть досягти успіху в будь-якій сфері власного життя.

Отже, формування комунікативної компетентності на уроках української мови є одним із пріоритетних завдань усіх вчителів. На сьогодні відомо безліч методів та форм роботи, які можна використовувати для досягнення цієї мети. Серед найефективніших можна назвати такі: інтерактивні методи, ігрові й рольові форми занять, випереджувальні завдання, відтворення готових текстів, складання власних висловлювань та дослідницькі методи.

2.2. Методичні рекомендації щодо формування комунікативної компетентності на уроках української мови

Сучасна педагогіка в Україні акцентує увагу на учнях, визнаючи їх активними учасниками навчального процесу, а освітні форми та методи ґрунтуються на інтересах, потребах та цінностях учнів, сприяючи їхньому особистісному розвитку.

Головним завданням вчителя української мови стає не просто передати знання, а й сформувати в учнів стійку мовленнєво-мовну компетенцію. Саме це завдання передбачає не лише оволодіння граматичними правилами та лексичним запасом, але й уміння використовувати мову в найрізноманітніших повсякденних ситуаціях.

Для досягнення даних завдань вчителі української мови використовують методичні рекомендації. Одним з важливих джерел є "Методичні рекомендації щодо вивчення української мови і літератури у 2014-2015 навчальному році",

опубліковані у журналі "Дивослово" (*Методичні рекомендації*, 2014). Ці рекомендації визначають концепцію формування мовної особистості XXI століття, яка полягає в тому, що особистість успішно показує себе в мовленнєвій діяльності, сприймаючи інформацію не механічно, а самостійно пояснюючи й оцінюючи її залежно від власного світобачення.

Розвиток мовної особистості та досягнення високого рівня комунікативної компетенції потребує цілеспрямованої роботи над формуванням певних умінь, а саме:

- Уміння письмово та усно відтворювати висловлювання;
- Уміння користуватися різноманітними видами читання;
- Уміння вести діалог з дотриманням мовленнєвого етикету;
- Уміння створювати тексти з дотриманням логіки та послідовності їх викладу (*Методичні рекомендації*, 2014).

Систематична робота на уроках є основною дорогою до того, щоб досягти бажаних результатів. Вона має ґрунтуватися на принципах послідовності, тобто від легкого до складного. Кожне нове завдання має спиратися на знання та навички, які учні отримали раніше, аби забезпечити всебічне формування мовної особистості.

Велику увагу варто приділяти також словниковій роботі на уроках, адже саме вона дає учням можливість досконало оволодіти мовою. Без постійного використання різноманітних словників неможливо збагатити лексичний запас учнів та навчити їх правильно вживати слова. Обмежений словниковий запас часто призводить до того, що учні не розуміють змісту понять, вживають слова в невластивому їм значенні. Важливо не лише збагачувати активний словниковий запас учнів, але й активізувати їхній пасивний словниковий запас, що можна зробити за допомогою відповідних вправ. Також, особливу увагу слід приділяти чистоті мови, бо неприйнятно коли учні засмічують своє мовлення суржиком або жаргонізмами. Дбайливе спостереження вчителя за мовою кожного учня, виправлення мовленнєвих помилок може сприяти формуванню правильної мовленнєвої культури школярів. Одним із труднощів

словникової роботи є те, що дитина може не розуміти слова, якщо позначуваний ним предмет вона знає під іншою назвою. Саме в такому разі варто замінити невідому учням назву на відому (наприклад: лелека – чорногуз тощо). (Моїсеєва & Лисенко, 2011, с. 3). Більш того, паралельно з цим варто на конкретних прикладах розкривати такі поняття як: синонімія, анонімія та багатозначність слів, для збагачення мовлення дітей.

Одним із пріоритетних завдань учителя української мови є виховання у школярів навичок грамотного конструювання речень. Завдяки вправам, які ретельно підбирає вчитель, учні практикують побудову речень різних типів: розповідних, спонукальних, питальних. Водночас вони вчать: визначати інтонацію речень (окличні, неокличні); складати непоширені та поширені речення; перетворювати поширені речення на непоширені й навпаки. Озвучуючи свої речення, учні застосовують набуті знання на практиці, вдосконалюючи свої мовленнєві навички. Важливо підкреслити, що ці навички є ключовими для успішного спілкування, адже саме вони дають можливість чітко й логічно висловлювати свої думки, формулювати запитання та давати на них чіткі й розбірливі відповіді.

Крім того, невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу є формування навички діалогічного мовлення. Одним з ефективних методів досягнення цієї мети є використання проблемного діалогу. Сюди належать такі види роботи, як: дебати, диспут, дискусія, урок-конференція та багато інших. Проблемний діалог є не просто обміном думками, але й шляхом до розвитку критичного мислення та вміння чітко виражати власну позицію. Він дає учням можливість: визначитись з власним судженням, навчитися аргументувати свою думку та відстоювати її й поглибити свої знання з конкретної теми. Важливою складовою організації проблемного діалогу є вибір цікавої теми для дискусії, яка б зацікавила всіх учасників освітнього процесу. Завдяки проблемному діалогу учні не лише вдосконалюють свої мовленнєві навички, але й виростають свідомими особистостями, здатними критично мислити та відстоювати свої переконання.

Для того щоб розвиток комунікативної компетентності на уроках української мови був успішним, варто пам'ятати, що потрібно учнів занурити у комфортне для них середовище, без емоційного тиску з боку вчителя та однолітків. Важливо, щоб дітям було цікаво вчитися, щоб вони бачили сенс у знаннях, які вони отримують в школі, бо лише так вони зможуть вдосконалюватись, пізнавати світ та стати успішними людьми.

Відтак, важливо пам'ятати, що розвиток комунікативної компетентності є постійним процесом, який потребує систематичної роботи з боку кожного вчителя. Створюючи на уроці комфортної атмосфери довіри та співпраці, використовуючи різноманітні методи та форми роботи й дотримуючись методичних рекомендацій щодо покращення рівня комунікативної компетентності учнів, вчителі української мови можуть допомогти їм сформувати стійку комунікативну компетентність, яка буде для них корисною не лише у навчанні, але і на всіх стадіях свого життя.

ВИСНОВКИ

Комунікативна компетентність – це досить важлива навичка для успішного життя в сучасному світі, адже це знання та розуміння того, як правильно комінукувати з людьми та бути для них зрозумілим. Сьогодні викладачі української мови часто стикаються з викликами та проблемами, пов'язаними з навчанням мовно-мовленнєвої компетентності своїх учнів. На це є декілька основних причин і перш за все це пов'язано з переходом навчання в онлайн формат, недостатньою мотивованістю учнів у навчанні, а також з тим що не всі вчителі приділяють цьому питанню належної уваги. Для того щоб успішно сприяти розвитку комунікативних здібностей кожної дитини, можна використовувати різноманітні форми та методи, зокрема: проблемно-пошуковий, інформаційно-рецептивний, метод інтерактивного навчання, різноманітні завдання пошуково-дослідницького характеру.

Проаналізувавши власний досвід та досвід різних вчителів української мови, можна дійти висновку, що розвинути комунікативну компетентність в учнів не так вже і легко, але все ж можливо, головне приділяти цьому питанню належну увагу та систематично працювати над цим.

Спираючись на досвід та праці багатьох викладачів та науковців вдалось виділити основні методичні рекомендації, які допоможуть вчителям у формування мовної компетенції на уроках української мови. Сюди можна віднести такі: використання різноманітних методів, які допоможуть залучити всіх учнів у роботу на уроці та сприятимуть активному навчанню; створення сприятливої атмосфери в класі, яка буде заохочувати дітей до спілкування та співпраці з однолітками; застосування на уроках проблемних ситуацій, які матимуть зв'язок з реальним життям; навчання учнів чіткості та впевненості у висловлюваннях власних міркувань та ідей; надання учням можливість практикувати різноманітні види спілкування. Важливо щоб у кожного вчителя був підхід орієнтований на самого учня, тому що лише так діти братимуть активну участь в процесі розвитку комунікативної компетенції.

РЕЗЮМЕ

Сьогодні формувати комунікативні компетентності є основною метою на уроках української мови у школі. Кожен вчитель повинен взяти собі за мету організувати мовну діяльність кожного учня та навчити їх точно висловлювати власні думки, але не у всіх це виходить зробити досконало й з цим можуть виникати певні труднощі, саме тому було обрано темою курсової роботи: «Формування комунікативної компетентності на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти»

У **першому розділі** розкрито поняття комунікативної компетентності, що являє собою складну багатогранну структуру, яка включає мовні, мовленнєві та соціально-психологічні компоненти. Досліджено проблеми формування мовно-мовленнєвої компетентності у школярів, до яких належать недостатній рівень володіння мовою, обмежений словниковий запас, невміння використовувати мовні засоби в різних комунікативних ситуаціях. Проаналізовано різноманітність форм та методів, які можуть бути використані для формування комунікативної компетентності на уроках української мови.

У **другому розділі** представлено педагогічний досвід формування комунікативної компетентності на уроках української мови. Проаналізовано методичні рекомендації щодо використання різних форм та методів навчання, спрямованих на розвиток мовних, мовленнєвих та соціально-психологічних компонентів комунікативної компетентності.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків. Обсяг роботи становит 27 сторінок. У списку використаної літератури налічується 25 джерел.

Ключові слова: *методика навчання української мови, комунікативна компетентність, мовно-мовленнєва навичка, онлайн-навчання, форми та методи навчання, інтерактивні методи.*

RESUME

Today, developing communicative competences is the main goal of Ukrainian language lessons at school. Every teacher should aim to organise the language activities of each student and teach them to express their thoughts accurately. But not everyone can do this perfectly and may face certain difficulties, which is why this topic was chosen as the subject of the course work: "Formation of communicative competence in Ukrainian language lessons in general secondary schools".

The first chapter reveals the concept of communicative competence, which is a complex multifaceted structure that includes linguistic, speech and socio-psychological components. The problems of forming language and speech competence in schoolchildren, which include insufficient language proficiency, limited vocabulary, and inability to use language tools in various communicative situations, are investigated. The article analyses the variety of forms and methods that can be used to develop communicative competence in Ukrainian language lessons.

The second chapter presents the pedagogical experience of developing communicative competence in Ukrainian language lessons. It analyses methodological recommendations on the use of various forms and methods of teaching aimed at developing linguistic, speech and socio-psychological components of communicative competence.

Structurally, the course work consists of an introduction, two sections, conclusions, a list of used sources with 25 names. The volume of the work is 27 pages.

Key words: methods of teaching Ukrainian, communicative competence, language and speech skills, online learning, forms and methods of teaching, interactive methods.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бондаренко, Н. (2013). Методи навчання української мови крізь призму компетентнісного підходу. Дивослово. № 12, 2–7.
- Горошкіна, О. М. & Кузьмішина О. С., Мордовцева Н. В. (2009). Формування мовної особистості учня. Луганськ.
- Добротвор, О. В. (2013). Комунікативна компетентність як предмет наукового дослідження. Педагогічний процес: теорія і практика. Вип. 3, 56-62
- Єрмаков, І. Г. & Пузіков, Д. О. (2015). Розвивати життєву компетентність. Шкільний світ. №37, 5-13.
- Зінченко, В. М. (2011). Проблема формування мовно-мовленнєвої компетенції учнів профільних класів. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць Криворізького державного педагогічного університету. Кривий Ріг, Вип. 31, 69–75.
- Ковальчук, І. В. (2010). Проблема комунікативної компетентності у вітчизняній та зарубіжній психології. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Психологія і педагогіка. Вип. 14, 167-176.
- Бібік, Н. М., Єрмаков, І. Г., & Овчарук, О. В. (2005). Компетентнісна освіта: від теорії до практики.
- Корніяка, О. М. (2009). Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості. Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України Кам'янець-Подільський: Аксіома, Вип.3, 294-316.
- Кравченко, Т. В. (1994). Формування комунікативної компетенції учнів засобами сучасних технологій навчання. Пед. вісн. № 4, 50–54.
- Кулик О. Д. (2018). Комунікативна компетентність: підходи до визначення та роль у формуванні мовно-мовленнєвої особистості. Topical issues of

- education: Collective monograph. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 148–162.
- Кучай, О. (2009). Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти. Рідна школа. № 11, 44-47.
- Леонова, Н.С. (2013). Мовно-комунікативна вправність учнів у вимірі компетентнісно орієнтованого навчання. №1, 2 – 7
- Мамчур, Л. (2012) Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: : монографія. Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Сочінський.
- Методичні рекомендації щодо вивчення української літератури у 2014-2015 навчальному році (2014). Дивослово № 7-8, 4-5.
- Моїсеєва, Т., & Лисенко, Н. (2011). Мовленнєво-комунікативний розвиток школярів на уроках словесності. Дивослово. № 5, 2-6.
- Пентиліук, М.І. (2006). Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови № 1, 15-20.
- Пісарєва, О.В. (2014). Формування у старших дошкільників ціннісних орієнтацій у спілкуванні з однолітками IV (1), 187-197.
- Пометун, О.І. (2004). Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. Під заг. ред. О.В.Овчарук . К.: «К.І.С.», 16-25.
- Ревчук, С. (2014). Компетентнісно зорієнтовані завдання у практиці вчителя-словесника. № 9, 22-29.
- Соснова, К. (2012). Розвиток комунікативних здібностей учнів на уроках української мови. Дивослово. 7, 2-9.
- Теслюк, В. М. (2013). Поняття комунікативної компетентності: наукові підходи та визначення сутності. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. Вип. 192(2), 227-232.

- Ткаченко, В. (2013). Комунікативна компетентність особистості і спілкування в сучасному світі: філософсько-освітній аспект. Директор шк., ліцею, гімназії № 3, 37–41.
- Фасоля, А. (2014). Компетентнісно зорієнтовані завдання: проблеми термінології, типології, створення. Дивослово №9, 15-21.
- Харченко, Г.І. (2017). Проблема реалізації компетентнісного підходу в процесі мовної підготовки учнів загальноосвітньої школи. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. № 3 (89), 153-157.
- Ярмолюк, А. (2014). Методика формування ціннісного компонента комунікативної компетентності в учнів 5-7 класів. № 8, 2-8.